

POSTPOLIOSYNDROM (PPS)

Vägledning för
vårdgivare inom
primärvården

PERSONSKADE
FÖRBUNDET RTP

Postpoliosyndrom (PPS)

Polio är sedan länge utrotad i Sverige. Men de skador polioviruset orsakade lever kvar i form av så kallat postpoliosyndrom (PPS). Andra benämningar på detta tillstånd är restsymtom efter polio, sena effekter av polio eller i vardagligt språk postpolio. Postpolio är ett neurologiskt tillstånd som förekommer hos en stor andel av de personer som tidigare haft polio. De som efter sitt akuta insjuknande tillfrisknade och under många år inte haft några större besvär kan långt senare i livet uppleva en rad symtom som kan vara postpolio.

Det finns uppskattningsvis 5 000 personer i Sverige som haft polio, och mer än hälften av dem kommer att utveckla postpolio senare i livet, vilket innebär ökade hälsoproblem. Majoriteten av dessa personer är äldre eftersom ingen insjuknat i polio i Sverige sedan 1970-talet. Det finns också en ökande grupp av yngre personer som

kommer till Sverige från andra länder och som haft polio som barn. Det rör sig främst om personer från Mellanöstern, Asien, Latinamerika och Afrika. Härifrån kan det komma yngre personer som kanske inte ens är medvetna om att de haft polio men som nu söker vård för symtom som kan vara postpolio.

Primärvården spelar här en viktig och central roll eftersom det är dit personer med någon typ av hälsoproblem först vänder sig. Primärvårdens personal har därför ett stort ansvar att så tidigt som möjligt kunna identifiera hälsorisker och förstå vilka symtom som kan kopplas samman med postpolio. Detta för att kunna remittera personen till en av landets tre mottagningar för nationellt högspecialiserad vård (NHV) för resttillstånd efter polio för vidare utredning och bedömning.

Ställ frågan – Har du haft polio?

Äldre svenskar som har haft polio som barn vet i regel om det. Därför är det viktigt att ställa frågan – har du haft polio? Bland de personer från andra länder som kommer till Sverige är det inte lika säkert att de är

medvetna om att de haft polio som barn. Därför bör man vara uppmärksam på om personen söker för symtom från rörelseapparaten – då kan det röra sig om postpolio.

Vad söker personen för?

En person som tidigare har haft polio kan söka vård för nytillkomna symtom som muskelsvaghet, smärta, nedsatt uthållighet i musklerna och/eller allmän trötthet, andningssvårigheter eller sömnproblem. Det kan hända att personen inte nämner sin tidigare poliosjukdom eller ens sin postpoliodiagnos.

Eftersom tidiga symtom som trötthet är vanligt förekommande kan många som tidigare haft polio gå länge med successivt förvärrade besvär innan de söker vård. En annan orsak till att söka vård kan också vara att de bemästringsstrategier som personen använt i många år inte fungerar längre.

Definition

Postpoliosyndrom (PPS) är ett neurologiskt tillstånd som förekommer hos en stor andel av de personer som tidigare haft polio.

Definition av PPS: Gradvis eller plötslig uppkomst av tilltagande och ihållande nytillkommen muskelsvaghet eller onormal uttröttbarhet av musklerna (nedsatt uthållighet), med eller utan generaliserad

trötthet, muskelatrofi och/eller muskel- och ledsmärta. Symtomen kan uppkomma plötsligt efter en period av inaktivitet, eller efter ett trauma eller en operation. Andra, mindre vanliga symtom vid PPS kan vara nytillkomna svårigheter med att svälja eller andas.

Hur påverkas kroppen av polio?

Under den akuta sjukdomsfasen angriper polioviruset de motoriska nervcellerna i ryggmärgen vilket leder till varierande grad av förlamning och muskelsvaghet.

Hjärnstammen påverkas också, framför allt det retikulära aktiveringssystemet (RAS) och kranialnerverna. Under återhämtningen sker bland annat reinnervation av skadade

muskelfibrer från närliggande nervceller, vilket leder till att de motoriska enheterna blir större och enskilda muskelfibrer ökar i storlek.

Det är viktigt att veta att signifikant subklinisk denervation kan förekomma även i muskler som förefaller opåverkade.

Hur påverkas kroppen av PPS?

Patologi: Den mest sannolika förklaringen är att omfattande belastning på kvarvarande motoriska nervceller (på grund av långvarig överanvändning) leder till en förlust av terminala axon och så småningom förlust av motoriska nervceller och därmed hela den motoriska enheten. Förlusttakten är ungefär den dubbla jämfört med normalt åldrande.

Såväl denervation som reinnervation fortsätter efter den akuta poliofasen. Med tiden avtar dock förmågan till reinnervation av muskelfibrer. Detta kan uppstå även i muskler som förefallit friska men som

har subklinisk denervering, det vill säga drabbades relativt lindrigt under den akuta sjukdomsfasen.

Behandling: I dagsläget finns det inga läkemedel för att motverka muskelatrofi, förbättra neuromuskulär styrka eller lindra den neuromuskulära trötthet som PPS medför. Symtomen kan dock lindras genom smärtlindring och anpassad rehabilitering. Därför är det viktigt att personer med postpolio får komma till en NHV-mottagning för resttillstånd efter polio där de kan få träffa ett specialiserat team, får en bedömning och hjälp med rehabiliteringsinsatser.

Operation och PPS

Personer som har haft polio kan vara känsliga för läkemedel som påverkar nerver och muskler. Det är bland annat preparat inom följande grupper: sömnmedicin, blodtrycksmedicin, psykofarmaka och kolesterolsänkande medicin (statiner). Dessutom ska personer som har haft polio undvika

läkemedel om biverkningarna kan ge upphov till nervpåverkan. Det gäller primärt några former av kemoterapi och antibiotika. Ska personen opereras är det viktigt att informera narkosläkaren och kirurgen.

CHECKLISTA FÖR ANAMNES

- ✓ Polioinfektion och behandling (om känt)
- ✓ Ålder vid insjuknande, allvarlighetsgrad och förändring över tid
- ✓ Andningspåverkan i den akuta fasen
- ✓ Akut behandling
- ✓ Ålder vid tidpunkten för bästa återhämtning
- ✓ Bästa möjliga återhämtning
- ✓ Anamnes efter insjuknandet
- ✓ Förändringar i funktionsförmågan samt grad och typ av dessa förändringar
- ✓ Aktuellt status
- ✓ Nyttillkomna förändringar av funktionsförmågan, arbete, miljöfaktorer, kost, allmän hälsa och livsstil

CHECKLISTA FÖR SYMPTOM

Fullständig checklista för symptom – uppkomst, varaktighet, placering, utlösande faktorer

Trötthet – neuromuskulär, mental och allmän (inklusive uthållighet)

Svaghet/muskelatrofi

Smärta – i muskler, leder, mjukdelar

Respiratoriskt status

Status vad gäller sväljförmåga (dysfagi, inklusive risk för aspirationspneumoni)

Sömnkvalitet

Psykologisk hälsa (oro, stress, nedstämdhet)

Led rörlighet

Deformiteter i ryggrad eller leder (tex skolios, benlängdsskillnad, artros)

Tarm-/urinvägsfunktion

Aktivitetsnivå – för att bedöma överanvändning (aktivitetsdagbok)

Fallhistorik/-frekvens

Genomgång av läkemedel (med eventuella oönskade effekter och påverkan på symptomen)

Vikthistorik

Historik av rökning

Aktiviteter i dagliga livet – förmåga att klara sig själv (inkl. matlagning, hushålls-sysslor inköp och transporter i samhället)

Hjälpmiddel och anpassningar som används

Remiss till specialist

Alla personer med misstänkt eller diagnosticerad postpolio ska oavsett ålder remitteras till en av landets tre mottagningar för nationellt högspecialiserad vård (NHV) för resttillstånd efter polio. Dessa kliniker ansvarar för:

Utredning och diagnostik. Ställningstagande till behandling, rehabilitering samt uppföljning.

Från och med januari 2024 kommer resttillstånd efter polio att bli nationellt högspecialiserad vård och bedrivs vid tre enheter i landet, med placering i Lund, Stockholm och Göteborg. .

YTTERLIGARE INFORMATION:

www.rtp.se

www.netdoktor.se/smarta/leder-muskler/sjukdomar/postpolio/

www.mapofmedicine.com/

www.patient.info/doctor/post-polio-syndrome

www.europeanpolio.eu/healthcarepro_EFNS.php

Personskadeförbundet RTP www.rtp.se

Delar av texten i denna broschyr är översatt från en broschyr framtagen av The British Polio Fellowship www.britishpolio.org.uk.

Faktagranskad av:

Jan Lexell, professor & överläkare Rehabiliteringsmedicin, Lunds universitet

Vi skapar fler möjligheter tillsammans

Personskadeförbundet RTP är en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden organisation vars målsättning är att alla ska ha möjlighet att delta i livet på lika villkor. Vi arbetar för ett samhälle präglat av mångfald och respekt för personer med funktionsnedsättningar.

Varje år är det många som skadas allvarligt i trafiken eller råkar ut för olyckor med svåra skador som följd. Då är det vanligt att man känner sig ensam, och det kan vara svårt att veta hur man ska agera vid kontakt med myndigheter och försäkringsbolag.

Personskadeförbundet RTP ger information och vägledning till medlemmar och deras närstående. Våra primära skadegrupper är nack-, ryggmärgs-, hjärn- och polioskada samt amputationer, men vi har även medlemmar med andra typer av skador till följd av trafikolyckor eller olycksfall.

Vi välkomnar alla att bli medlemmar. Läs mer om vårt arbete eller bli medlem på www.rtp.se. Du kan också kontakta oss på 08-629 27 80 eller mejla till info@rtp.se

Vill du skänka en gåva och stödja oss i vårt arbete gör du det via vårt 90-konto eller via Swish:

Plusgiro: 90 00 06-8

Bankgiro: 900-0068

Swish: 123 900 00 68

